

Чарлс Дикенс - „Никълъс Никълби“

Живял навремето в уединено кътче на околията Девъншър един господин Годфри Никълби – достоен джентълмен, който, наумил си на сравнително напреднала възраст да се ожени, но не бидейки вече млад и не притежавайки достатъчно богатство, че да се стреми към ръката на някоя богата дама, направил в името на някогашно свое увлечение предложение на бивша своя любов, а тя по същата причина на свой ред го приела. Двама души, ако не могат да си позволят да залагат пари на карти, точно така сядат понякога да поиграят тихичко от любов към самата игра.

Сигурно ще се намерят зловредни люде, които изпитват презрение към брачния живот и тъкмо на туй място ще вметнат, че би било по-коректно да сравним добрата двойка с двама участници в боксов спаринг, които, при лошо стечение на обстоятелствата и липса на залагащи, се нахвърлят смело един на друг заради самото удоволствие от боя; и поне в едно отношение подобно сравнение би било оправдано: защото така както авантюристичната двойка от ринга във „Файвс Корт“ след това пуска шапка из зрителите с надеждата щедростта им да ги нахрани обилно, по същия начин и господин Годфри Никълби и *неговата* партньорка, след като свършил меденият им месец, се загледали замислено в света, разчитайки до една никак не незначителна степен, че случайността ще подобри благосъстоянието им. Към момента на бракосъчетанието им *годишният* доход на господин Никълби варираше между шейсет и осемдесет фунта.

Бог ни е свидетел, че този свят е предостатъчно населен! Дори в Лондон (където господин Никълби се бил преместил по някое време) много рядко се чуват оплаквания за рядката му населеност. Направо не е за вярване колко дълго може човек да се визира в тълпата, без да открие приятелско лице, но това не му пречи да е вярно. Господин Никълби гледал, гледал, докато болката в очите му се изравнила с онази в сърцето, но приятел така и не се появил; а кога то се уморил да търси и извърнал поглед към дома, и там видял много малко, което да успокои морното му зрение.

След като се е виждал дълго в някой ярък цвят, художникът опреснява заслепеното си зрение, като се загледа в друга, по-тъмна и по-мрачна окраска; пред погледа на господин Никълби обаче всичко било тъй черно и в такива унили оттенъци, че тъкмо обратният контраст щял да го освежи до неопишуема степен.

Най-после, след пет години – през което време госпожа Никълби успяла да дари съпруга си с двама синове, а притесненият джентълмен, потиснат от необходимостта да осигури някак си семейството, вече обмислял най-сериозно спекулацията, която изисквала още през следващата четвърт от деня да склучи застраховка „Живот“, след което случайно да падне от върха на Паметника – по междуградската поща пристигнало писмо с черна ивица по краищата и го уведомило, че е починал чичо му Ралф Никълби, който му е завещал почти всичките си скромни имоти на обща стойност пет хиляди фунта стерлинги.

Тъй като приживе покойникът не проявявал особено внимание към своя племенник – освен дето бил изпратил на по-голямото му синче (кръстено на него в изблик на спекулативно отчаяние) сребърна лъжичка в кутийка от марокен, която, тъй като нямало кой знае колко да яде с нея, се явявала един вид сатира спрямо това, че не се е родил със съответния полезен прибор в устата си, – в началото господин Годфри Никълби буквално не можал да повярва на така донесената му вест. Но след по-подробен оглед все пак се убедил, че е съвсем коректна. Милият възрастен джентълмен, изглежда, възнамерявал да завещае всичко на Кралското хуманно общество и бил оформил завещание в съответния смисъл; но след като само преди няколко месеца дружеството проявило неблагоприятното да спаси живота на беден негов роднина, комуто плащал седмична издръжка, равняваща се на три шилинга и

шест пенса, в изблик на най-естествено отчаяние, той добавил кодицил към завещанието си, с който отменил дарението и оставил всичко на господин Годфри Никълби, като не пропуснал да подчертае изрично възмущението си не само спрямо Обществото за това, че спасило живота на бедния роднина, но и спрямо самия беден роднина за това, че се оставил да го спасят.

С част от това състояние господин Годфри Никълби закупил една фермичка близо до Долиш, в графство Девъншър, и се оттеглил там заедно с жена си и двете си деца да преживяват от максималната лихва, която можела да се начисли върху останалите му пари, и от малкото земеделска продукция от земята. Благодарение на тази сполучлива комбинация при смъртта си – петнайсет години след описвания тук период и пет години, след като се споминала съпругата му – съумял да завещае на по-големия си син Ралф три хиляди лири в брой, а на по-малкия, Никълъс – хиляда фунта и фермата, която била възможно най-дребният поземлен имот.

Двамата братя израсли заедно в училище интернат в Ексетър и благодарение на обичайните си прибирания у дома веднъж седмично слушали от устата на майка си пространни описания на страданията, които баща им преживял през годините на бедност, и за значимостта на покойния им чичо в годините на благоденствие – рецитали, които произвели две коренно различни впечатления у двамата: по-малкият, с плах и резервиран характер, се сдобил от тях единствено с предупрежденията да избягва широкия свят и да привиква към кроткото ежедневиe на провинциалния живот; но по-големият, Ралф, извлякъл от често повтаряната му приказка две основни поуки: че богатството е единственият истински източник на щастие и власт и че за придобиването му са законни и справедливи всички средства, които не попадат под определението „углавно престъпление“. И както разсъждавал наум Ралф, „макар от парите на чичо ми да не е излязло нищо добро, докато той е бил жив, големи добрини са произлезли след смъртта му, в смисъл че те сега са в ръцете на баща ми, който ги пести за мен – една крайно добродетелна цел; а ако се върнем към онзи възрастен господин, и за него все пак е излязло нещо добро, предвид удоволствието да си мисли за тях през целия му живот, като в същото време е бил обект на завистта и ухажванията на целия ни род“. В края на тези мисловни монолози Ралф неизменно стигал до извода, че нищо не може да се сравни с парите.

Без да се ограничава само с теорията и без да позволява на способностите му да ръждясват сред най-обикновени абстрактни разсъждения още от тази ранна възраст, многообещаващият момък станал училищният лихвар, макар и в ограничен мащаб: налагал солидна лихва върху дребния си капиталец от калем и топчета, но и постепенно разширявал своята дейност, докато обхванала и медните монети на кралството, в която област успял да придобие значителна спекулативна печалба. Изобщо не обърквал заемоискателите си със сложни изчисления или таблици с предварително пресметнати стойности; налаганата от него лихва се ръководела от просто правило, въплътено изцяло в златния израз: „два пенса за всяко половин пени“, което опростявало неимоверно сметките и което, бидейки широко познато предписание, възприемано и поддаващо се на запаметяване по-лесно от което и да било известно аритметично правило, най-категорично препоръчваме на всички капиталисти – и едри, и дребни, и най-вече на паричните брокери и брокерите на дисконтирани книжа. Макар че, ако трябва да сме справедливи към въпросните господа, мнозина и така прибъгват съвсем често до него със забележителен успех.

По подобен начин младият Ралф Никълби успял да заобиколи и всички онези незначителни, но сложни изчисления за нестандартните периоди, поставили в изключително неудобно положение всеки опитал се да пресмята проста лихва, като постановил едното общо правило, че плащанията по всички главници и лихви се

извършват в деня, в който се получават седмичните джобни пари, т.е. в събота – при което лихвата е една и съща, независимо от това, дали заемът е сключен в понеделник, или в петък. Дори твърдял – и то крайно убедително – че за един ден всъщност лихвата следва да бъде по-голяма, отколкото за пет, след като в първия случай може да се допусне съвсем справедливо, че заемоискателят трябва силно да го е закъсал, иначе не би прибягнал до заем при такива завишени условия. Факт сам по себе си интересен, тъй като илюстрира тайната връзка и съчувствието, които винаги съществуват между великите умове. Макар по онова време младият господин Ралф Никълби все още да не го осъзнавал, гореупоменатата класа джентълмени прилагат именно този принцип спрямо всички свои сделки.

От вече казаното за този млад джентълмен и от естественото възхищение, което читателят мигновено си съставя по отношение на неговия характер, може би ще заключи, че той ще е и героят на предстоящата творба. Та за да приключим веднъж завинаги с този въпрос, бързае да ги освободим от заблудата им и да пристъпим към началото ѝ.

След смъртта на баща му Ралф Никълби, назначен известно време преди това в една лондонска търговска фирма, се посветил пламенно на едновременното си занятие, наречено „търсене на пари“, в което тъй бързо се заровил и бил погълнат дотам, че в продължение на много години изобщо забравил за брат си; и ако някой спомен за някогашното му другарче в игрите успявал все пак да пробие сегиз-тогиз през мъглата, която обитавал – тъй като златото обгръща човека в облак, по-разрушителен за дотогавашните му сетива и по-приспивен за чувствата му дори и от пушека на дървените въглища, – винаги се придружавал от една друга мисъл: че ако си били близки, брат му сигурно щял да му поиска пари назаем. При което господин Ралф Никълби вдигал рамене и си казал, че предпочитал сегашното състояние на нещата.

Що се отнася до Никълъс, той живял неженен на наследения имот дотогава, докато му омръзнало да живее сам, след което се оженил за дъщерята на съседен джентълмен със зестра от хиляда фунта. Тази добродетелна дама му родила две деца – син и дъщеря, а когато синът му станал накъм деветнайсет, а дъщерята – на четиринайсет (доколкото можем да пресметнем, тъй като до приемането на новия закон органите за регистрация в страната ни не водеха на безпристрастен отчет възрастта на младите дами), господин Никълби взел да се оглежда по какъв начин би могъл да повъзстанови капитала си след неприятното му спадане вследствие появата на нови членове на семейството му и съответните разходи за образованието им.

– Освен да го вложиш в спекулации – подсказала му госпожа Никълби.

– В спе-ку-лации, казваш? – май се позамислил господин Никълби.

– А защо не? – попитала госпожа Никълби.

– Защото, скъпа, ако го изгубим – взел да възразява господин Никълби, който говорел бавно, умислено, – ако го изгубим, няма да можем да съществуваме, скъпа.

– Дреболия – рекла госпожа Никълби.

– Не съм съвсем убеден в това, скъпа – отвърнал господин Никълби.

– Никълъс вече порасна – не отстъпвала дамата. – Време е да започне сам да се грижи за себе си; а и Кейт, горката, едно пени си няма на този свят. Погледни брат ти! Дали щеше да има днешното си състояние, ако не беше се занимавал със спекулативни сделки?

– Вярно – съгласил се господин Никълби. – Добре, скъпа. Да. И аз ще спекулирам, скъпа.

В спекулата всеки играе сам за себе си; в началото играчите нямат (или почти нямат) представа за това, с какви карти разполагат; печалбата *може* да е голяма, но и загубата – също. Късметът на господин Никълби не проработил.

Породила се някаква мания, пукнал се поредният мехур, четирима борсови брокери се изнесли в една от вилите във Флоренция, а четиристотин никому неизвестни хорица банкрутирали. Включително и господин Никълби.

– Дори дома, който обитаваме – въздъхнал бедният джентълмен, – може да ни го отнемат още утре. И старите ни мебели до един ще бъдат разпродадени на непознати!

Последната мисъл така силно го поразила, че го съборила мигновено на легло – явно решен поне него да си запази на всяка цена.

– Не унивайте, господине! – ободрявал го аптекарят.

– Не се поддавайте на отчаянието, сър – казвала болногледачката.

– Такива неща се случват ежедневно – отбелязвал адвокатът.

– И е грешно да се бунтувате срещу им – прошепвал свещеникът.

– Не бива семеен мъж да постъпва по такъв начин – добавяли съседите.

Господин Никълби поклатил глава, дал им знак да излязат от стаята, прегърнал жена си и децата и след като ги притиснал един по един към едва биещото си сърце, се отпуснал изтощен върху възглавницата. Те отбелязали загрижено, че от този момент насетне разумът му се помрачил; приказвал надълго за щедростта и добротата на своя брат и за веселия им съвместен училищен живот навремето. А той, след като приключил лутането си из миналото, тържествено ги поверил на Онзи, който никога не е изоставял в беда вдовица с осиротелите ѝ деца, усмихнал им се благо, извърнал се по корем и отбелязал, че май ще успее да заспи.

Ако трябва да сме точни, господин Ралф Никълби не беше нито търговец, нито пък banker, адвокат, защитник на специални интереси или нотариус. В никакъв случай не може да се каже, че беше търговец, а още по-малко – да си присвои званието „джентълмен със свободна професия“ поради невъзможността да се посочи към коя общопризната професия принадлежи. Но независимо от това, той обитаваше просторна къща на „Голдън Скуеър“, която, в добавка към месинговата табела на главния вход, имаше два пъти и половина по-малка табелчица на лявата рамка на вратата, обгръщаща месингова отливка на детско юмруче, стиснало парче от шиш, и под него – думата „Офис“, от която ставаше ясно, че господин Ралф Никълби се занимава, или поне се прави, че се занимава, с някакъв вид бизнес; като този факт, в случай че се нуждаеше от допълнителни косвени доказателства, се демонстрираше най-изобилно с катадневното присъствие в часовете от девет и половина до пет на мъж с нездрав вид, в ръждивокафяви дрехи, седнал на необичайно твърда табуретка в нещо като стаичка за иконом в края на коридора и с вечно втъкната зад ухото перодръжка, когато отваряше на нечие позвъняване.

При все че около „Голдън Скуеър“ живеят доста членове на по-улегналите професии, не може да се каже, че някой би минал оттам на отиване или на връщане от някъде. По-скоро е бивш площад – градски квартал, познавал по-добри времена, сега разчитащ предимно на отдаването на квартири под наем. Голяма част от първите и вторите му етажи са дадени, обзаведени, на неженени джентълмени; често приемат и пансионери. Мястото е особено популярно сред чужденците. Мургавите мъже с едрите пръстени, дебелите верижки на часовниците и рунтавите мустаци, които се събират под колоната на Операта, а през сезона – пред касата ѝ между четири и пет следобед, когато раздават запазените места, до един живеят, ако не на „Голдън Скуеър“, то на някоя от съседните улици. В района живеят и две-три цигулки и един духов инструмент от оперния оркестър. Пансионите му са музикални и звуци от пиана и арфи се носят привечер около главата на печалната статуя – духът – пазител на купчинка неподдържани храсти в центъра на площада. Вечер през лятото всички прозорци зеят, та минавачът може да види групи смугли мустакати мъже да димят страховито, облежани по первазите. Вечерната тишина се нарушава от груби гласове, репетиращи

вокални изпълнения, а въздухът ухае на разни висококачествени тютюни. Там делят царство енфиего и пурите, немски лули и флейти, цигулки и виолончела. Това е област на песните и пушека. Уличните оркестри се амбицират, когато свирят на „Голдън Скуеър“, а пътуващите акапела певци неволно потръпват, щом извисят глас в очертанията му.

На пръв поглед не прилича на подходящо за бизнес сделки място, но независимо от всичко, господин Ралф Никълби бе изкарал там много години, без ни най-малкото оплакване в това отношение. Не познаваше никого от околните, нито него го познаваха, при все че имаше репутацията на човек с огромно богатство. Търговците твърдяха, че бил някакъв си адвокат, а останалите съседни смятаха, че бил нещо като генерален агент – като и двете предположения се отличаваха с точността и категоричността, присъща, а и желателна, за всякакви предположения, отнасящи се до чужди дейности.